

Na het Russische failliet

Auteur(s):

Pelle, E.S.
Keuzenkamp, H.A.

Verschenen in:

ESB, 83e jaargang, nr. 4166, pagina 665, 11 september 1998

Rubriek:

Van de redactie

Trefwoord(en):

rusland, transitie

Toen Geelhoed twee jaar geleden schreef dat versterking van de marktwerking in de economie samen moest gaan met krachtiger overheidsoptreden en nieuwe regelgeving, repten heel wat krantenberichten van een 'ommekeer' in het beleid. Maar dat het spel van de markt een scheidsrechter nodig heeft, was niks nieuws, in elk geval niet voor Nederland. Voor Rusland heeft het idee een grote actualiteit. Veel van wat er nu mis gaat, is terug te voeren op de zwakke overheid die door marktkrachten overvleugeld wordt.

Natuurlijk, de huidige Russische crisis is in de eerste plaats een financiële. De val van de roebel en het moratorium op de afbetaling van kortlopende staatschuld hebben het bankwezen in diepe problemen gebracht (de banken bezitten enerzijds veel van deze hoog-rentende waardepapieren en hebben anderzijds veel in het buitenland geleend). Zonder geld geen markt, of het moet de inefficiënte ruilhandel zijn. Het Russische probleem gaat echter verder dan geld. Veel regels en instituties falen. Eigendomsrechten en faillissementswetgeving zijn onhelder, en van sociale zekerheid voor werknemers is nauwelijks sprake. Nog erger is dat de macht ontbreekt om regels te handhaven. De markt ontbeert cement.

Vaak wordt cultuur als factor genoemd die de ontwikkeling van een markteconomie in Rusland belemmert. Na zeventig jaar communisme zouden Russen niet weten hoe een markt werkt. Dat gaat voor sommige aspecten zeker op; ongetwijfeld valt het slecht te begrijpen dat bedrijven failliet kunnen gaan, of mensen werkloos worden. Daar staat tegenover dat de meeste Russen heel actief en uiterst bedreven waren op de zwarte markt. Onnozel zijn de Russen niet.

In ieder geval zijn er een paar die het heel goed begrepen hebben; de 'tycoons', heersers over marktmonopolies en de pers. Zij hebben goed gebruik gemaakt van de afwezigheid van de overheid, en zijn nu machtig genoeg om de overheid te beletten hun positie te bedreigen. Zo suggereert Michael Ellman dat premier Kirijenko is gevallen omdat hij buitenlandse banken wilde toelaten op de Russische markt¹. Niet de overheid bepaalt de spelregels voor bedrijven, maar de bedrijven bepalen de spelregels voor zich zelf. De overheid is te zwak om de markt te laten werken. Dat wordt versterkt door problemen bij de belastinginning. De overheid is niet in staat mensen en bedrijven te laten betalen, en kan daardoor zelf ook geen (salaris)betalingen verrichten. Frauderende ambtenaren en een onbetrouwbare overheid dragen weer bij aan het slecht functioneren van markten.

Ondertussen lijkt het Westen zich vooral zorgen te maken over het tempo van de hervormingen. Maar wat zou er dan het eerste hervormd moeten worden? Het bovenstaande biedt twee aangrijpingspunten.

Een eerste mogelijkheid is, om het financiële stelsel zo snel mogelijk weer te laten functioneren. De vraag is of de Russen weer vertrouwen in hun roebel en hun banken zullen krijgen. Het afschaffen van de roebel, in ruil voor dollar of euro, biedt een uitweg. Iets minder vergaand is het instellen van een 'currency board', waarbij de wisselkoers volledig vast wordt en de geldvoorraad geheel gedekt wordt door buitenlandse reserves². De grootste drempel is het overwinnen van nationalistische sentimenten, maar van sentimenten kan je niet eten. Hierop aansluitend moet het bankwezen worden gesaneerd. Momenteel gaan de banken in snel tempo failliet (al is onduidelijk wat dat in Rusland betekent), het verzet van de huidige financiële elite neemt daardoor vanzelf in kracht af. Dat betekent dat buitenlandse banken alsnog tot Rusland kunnen toetreden. Met hun reputatie zullen de meest solide buitenlandse banken snel in staat zijn de markt te domineren. Dat zullen communisten en nationalisten niet leuk vinden, maar zij mogen in de Doema ook een punt scoren. Via de centrale bank zal het kapitaalverkeer geheel aan banden gelegd moeten worden, zodat aan kapitaal- en belastingvlucht een einde komt. Geregistreerde banktegoeden maken het ook mogelijk om een uitwas van het 'tycoon-kapitalisme' te corrigeren, door het invoeren van een vermogensbelasting. Door aldus de economie te versterken, kan de overheid vertrouwen winnen en de markt ondersteunen.

Een tweede weg begint bij de verzwakte overheid. Deze moet financieel weer op de been komen door herstel van de belastinginkomsten. Maatregelen als invoerheffingen en re-nationalisatie van de wodka-productie lijken dan misschien een stap terug. Als de overheid alleen zo aan geld kan komen, dan moet dat niet afgewezen worden, stelt Ellman in *de Volkskrant*.

Beide wegen kunnen gelijktijdig worden bewandeld. Er is nog een derde weg, ook op 3 septemberaanageprezen in (nota bene) *de Volkskrant*. Bert Wiskie pleit daar voor "een Russische variant van het Pinochet-model": het leger zorgt voor stabiliteit en scheidt zo de voorwaarden waarin hervormingen meer succes zullen hebben. Een soort van autoritair bewind zou in de huidige situatie ongetwijfeld maatregelen kunnen nemen die in de democratie niet haalbaar zijn. Maar steun van het leger is niet genoeg, er zal ook steun in de samenleving moeten zijn. En het is de vraag wat de samenleving eerder accepteert: economische inzichten, of de loop van het geweer

1 *De Volkskrant*, 3 september 1998. Zie ook M. Ellman en R. Scharrenborg, [Financiële crisis in Rusland](#), *ESB*, 31 juli 1998, blz. 580-584.

2 Beoogd premier Tsjernomyrdin stelde in een toespraak voor de Federatieraad op 4 september een currency board voor. Aansluitend pleitte hij voor het drukken van geld om lonen en pensioenen te betalen... Zie voor de werking van een currency board N.W. Mensink, [Een currency board: panacee voor de Indonesische crisis?](#), *ESB*, 10 april 1998, blz. 296-298.